

LATARÀNTULACEGA

ALBERT SÁNCHEZ PIÑOL / JAUME CABRÉ



El nom del riu

ELS RIUS PORTEN AIGUA, I HISTÒRIES, I NOMS QUE MOLTS COPS NO SE SAP D'ON VÉVEN, NI QUINA LLENGUA ELS HA BATEJAT QUAN PASSEN PER MÉS D'UN PAÍS, NI PER QUÈ ALGUNS S'ANOMENEN EN MASCULÍ I ALTRES EN FEMENÍ... EL MISTERI POTSER NO EL PORTA EL RIU, SINÓ LA LLENGUA

Els rius, a més de peixos, transporten misteris. I gràcies a l'art, rius genèrics se't transformen en rius absolutament reals com em passa amb el rierol de *Die Schöne Müllerin*, de Wilhelm Müller, passat per Franz Schubert, que puc descriure amb precisió malaltissa. Però hi ha misteris fluvials que tenim davant del nas i que no sabem que són misteris.

Quan vaig posar el títol de *Les veus del Pamanó* a una novel·la meua, sabia que el nom de Pamanó no diria res a ningú llevat dels habitants de la vall d'Àssua i, per contacte, la gent de Rialp i Sort. Potser a Tremp, ni en sabrien donar raó. I no diguem a Balaguer o als Alfacs. Hi ha una explicació raonable d'aquesta ignorància. El riu de Pamanó és un riu tímid, amagat, que neix de diversos rierols de la banda de llevant de la serra de Mainera al Montsent de Pallars, molts dels quals regalimen del tossal de Pamanó i baixen per l'obaga de Pamanó: el riu resultant, a mil set-cents metres d'altitud ja es diu riu de Pamanó. És un nom rar, que sona més a brasiler o centreamericà. La seva etimologia és incerta tot i que està molt clar que és un nom preromà, cosa que explica la seva raresa a les nostres oïdes forçadament romàniques. Passa per sota de Llessui, Saurí i Bernuí i aquí ja li diuen riu de Bernuí i poc després, en passar per Altron, a mil metres d'altitud, es diu riu d'Altron. I quan es troba amb el Rialbo i el Caregue passa a dir-se riera de Sant Antoni i desemboca a la Noguera, a Rialp a uns 800 metres d'altitud, completament anònim i disfressat amb nom de sant. Una aventura de denominacions només en quinze quilòmetres mal comptats. Sembla lògic que cada poble bategi el riu segons els seus propis interessos. Però si sortim de la Vall d'Àssua i mirem exemples de rius més cabalosos i llargs, veurem que les coses no van així: apareix el misteri. Com és que la Noguera es diu Noguera des que neix al Pla de Beret fins que mor al Segre? S'han posat d'acord tots els que viuen a la seva riba? I que tots els rius d'aquelles valls són Nogueres? (de Cardós, de la Vall Ferrera, de Tor...). Com és que la Garona, que neix a cent metres del naixement de la Noguera, a la partió d'aigües de l'Atlàntic i el Mediterrani, es diu Garona fins que mor a l'Atlàntic després d'un disbarat de quilòmetres? Com és que el Danubi (dos mil vuit-cents quilòmetres de recorregut) té només un nom que varia lleument de contrada en contrada? Com és que nosaltres l'anomenem Danubi si no se'n diu? Aquesta resposta la tinc: perquè els romans en deien *Danuvius*; el que no sé és per què en deien *Danuvius*. El Danubi neix a prop del poble de Donaueschingen (tot i que els de Furtwangen asseguren que neix al seu terme) cosa que no explica que els alemanys en diguin Donau perquè el més segur és que el riu hagi donat nom al poble. Els eslovacs (Bratislava es mulla els peus al Danubi) i ucraïnesos en diuen Dunaj; els hongaresos, Duna; eslovens i búlgars, Dunav, i els romanesos, Dunarea. La meua pregunta és: com és que el ressò de Donau arriba a la Mar Negra? És que els peixos els ex-

pliquen a la gent que el riu es diu Donau i la gent l'adapta a la seva llengua? O els rius es bategen allà on desemboquen? Pensem en les lleugeres adaptacions de l'Ebro i Ebre, el Duero i Douro i el Tajo i Tejo. Quina llengua, si el riu transita per diversos dominis lingüístics, acaba imposant el seu nom? Com s'imposa? A mastegots, com les llengües solen resoldre els seus espais vitals? Com és que el Roine es diu Ròse en provençal i en francès Rhône? Per què la similitud i per què les diferències?

A aquesta perplexitat, encara n'hi he d'afegir una altra si més no en els rius catalans: la tria del gènere gramatical del nom del riu. Per què diem la Muga però el Fluvià? Per què el Llobregat però la Tordera? Per què el Tec, però la Tet i en canvi el Ter? Per què les diverses Valires (d'Andorra i la Ribagorça), les Nogueres ja citades i en canvi, l'Onyar? El Xúquer (amb el nom castellanitzat en Júcar més amunt de Tous; o catalanitzat en Xúquer des de Tous)? El Millars (Mijares més endins)? Són els qui hi viuen els qui els han batejat no sé encara amb quines lleis i els han dotat d'un gènere o altre.

Els antics veneraven els rius com a deïtats i els dedicaven sacerdots i temples perquè la presència d'aigua dolça a peu de muralla (al marge de les malvestats periòdiques) suposa riquesa constant.

Potser el portador dels misteris no és el riu sinó la llengua; perquè una llengua és un miracle de cohesió i coherència; el riu, ara que ja no és déu, indiferent als bateigs, es limita a portar aigua sovint contaminada. *

